

УДК 658.14

Грінченко В.О.

*аспірант кафедри корпоративних фінансів і контролінгу
Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана***ТЕОРЕТИЧНІ ПІДХОДИ ДО ТРАКТУВАННЯ ПОНЯТТЯ «КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА»**

Розглянуто еволюцію поглядів на поняття «капітал підприємства». Досліджено сутність та характеристики капіталу як одну з основних економічних категорій. Вивчено класифікацію капіталу підприємства на думку дослідників різних епох та економічних шкіл.

Ключові слова: капітал, класифікація капіталу, характеристики капіталу, основний капітал, оборотний капітал.

Грінченко В.А. ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ К ТРАКТОВКЕ ПОНЯТИЯ «КАПИТАЛ ПРЕДПРИЯТИЯ»

Рассмотрено эволюцию взглядов на понятие «капитал предприятия». Внимание уделено сущности и характеристикам капитала как одной из основных экономических категорий. Рассмотрено классификацию капитала предприятия с точки зрения исследователей разных эпох и экономических школ.

Ключевые слова: капитал, классификация капитала, характеристики капитала, основной капитал, оборотный капитал.

Grinchenko V.O. THEORETICAL APPROACHES TO THE INTERPRETATION OF THE CONCEPT «CAPITAL OF AN ENTERPRISE»

The article is dedicated to the evolution of views on the concept «capital of an enterprise». Attention is paid to the nature and characteristics of capital as one of the major economic categories. The author examines the classification of capital of an enterprise from the point of view of researchers from different eras and economic schools.

Keywords: capital, capital classification, capital characteristics, fixed capital, working capital.

Постановка проблеми. Капітал – головна економічна категорія сучасного суспільства. Природа капіталу, його сутність була цікавою з боку економічної думки упродовж багатьох сторіч. Слово «капітал» походить від латинського «capitalis», що означає «основний, головний». Саме тому, капіталу приділяється значна увага економістів, науковців та практиків. Поєднання їхніх позицій щодо обґрунтування ролі та місця капіталу у процесах створення, становлення та розвитку підприємств дозволяє сформувати комплексне бачення та досліджувати його у різних аспектах діяльності підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Наукове пізнання капіталу невід’ємне від історичної еволюції економічної думки. Питанням трактування сутності поняття «капітал» були присвячені праці таких мислителів, як Арістотель, Т. Манн, Ф. Кене, А. Сміт, Д. Рікардо, Ж.-Б. Сей, К. Маркс, Е. Бем-Баверк, В. Парето, А. Маршалл, Дж. Кейнс, П. Самуельсон, Й. Шумпетер та інші. Дослідженням теорії капіталу займалися й видатні економісти–лауреати Нобелівської премії – М. Алле, С. С. Кузнец, Ф. Модільяні та М. Міллер, Д. Стиглер, Р. Соллоу, Дж. Р. Хикс, Т. У. Шульц. Сучасні економічні дослідження таких вчених, як Л. О. Коваленко, Ф. Ф. Бутинець, І. Т. Балабанов, В. В. Селезньов, І. Й. Яремко доповнюють історичне бачення змісту поняття «капітал», спричиняють виникнення різних течій та позицій стосовно його розуміння. Незважаючи на те, що поняття «капітал підприємства» розглядалось багатьма зарубіжними та вітчизняними науковцями, подальше вивчення сутності та особливостей капіталу є важливим для економічної науки, оскільки від професійного та ефективного використання капіталу залежить подальша господарська діяльність підприємств.

Мета статті. На основі викладеного можна сформулювати мету, яка полягає в дослідженні теоретичних підходів до трактування поняття «капітал підприємства» та його класифікації залежно від сутнісних характеристик.

Виклад основного матеріалу. Першу спробу наукового тлумачення поняття «капітал» зробив Арістотель. Він розрізняв економіку і хремастику. До

економіки він відносив виробництво та обмін (дрібну торгівлю) у межах, необхідних для задоволення потреб людини. Хремастикою Арістотель називав мистецтво наживати багатство, робити гроші. Під capitalis’om Арістотель розуміє мистецтво забезпечувати достаток або діяльність, спрямовану на накопичення. Капітал розглядався не як суто матеріальна категорія, а як сукупність всіх матеріальних і нематеріальних ресурсів, що є у розпорядженні людини і визначають його соціальний статус [3, с. 18–19].

Наступними ученими, у працях яких з’являється згадування про капітал, була школа меркантилістів. Основними її представниками були У. Стаффорд, Де Сантус, Г. Скарuffi.

Аналізуючи конкретне приватне господарство, представники школи меркантилістів визначали капітал як конкретну суму грошових коштів, використовуючи яку можливе отримання додаткового доходу. Згідно з цим підходом капітал – це гроші або багатство. Відповідно до підходу представників школи меркантилізму, можна стверджувати, що в цьому разі капітал уособлюється в конкретному приватному господарстві й аналізується в процесі його обігу. Процес створення нової вартості капіталу меркантилісти вбачали в його обороті у зовнішній торгівлі, а саме: прибуток створюється в процесі того, що країна більш дорого продає або більш дешево купує [4].

Видатний меркантиліст Англії Томас Манн вважав: «Звичайний спосіб для збільшення нашого багатства і нашого капіталу є іноземна торгівля, ми повинні дотримуватися того, що щорічно продавати іноземцям своїх товарів на більшу суму, ніж ми споживаємо їхніх товарів» [3, с. 33–34].

З розвитком економічної думки починають з’являтися нові підходи до визначення поняття «капітал». Люди починають замислюватися про накопичення багатства. Представниками того періоду є школа фізіократів. Основними представниками цієї школи були: Ф. Кене, Д. де Немур, маркіз Мірабо, М. де Ла Рів’єр, Ж. Тюрго та інші [4, с. 76].

Головним ідеологом школи фізіократів можна назвати Ф. Кене, який на відміну від представників школи меркантилізму в капіталі вбачав не конкретну грошову суму, а ті засоби виробництва, які

власник може отримати за гроші. В дослідженнях Ф. Кене вперше висловлюється передбачення, що капітал можна розподілити на дві частини: перша – «щорічні витрати», які характеризують ту частину капіталу, яка необхідна для виробництва продукції (сировина, матеріали), та інша – «первісні аванси», та частина капіталу, яка авансується у виробництво на тривалий час (насамперед необхідний інвентар для виробництва продукції).

У висунутій Ф. Кене гіпотезі вперше простежується думка про розгляд капіталу як рухомої величини. Згідно з його твердженням капітал, який функціонує у двох формах – виробничій і невиробничій, постійно змінюється. Ф. Кене вперше звернув увагу, що капітал можна розподілити на основний і оборотний.

Водночас послідовник Ф. Кене А. Сміт не підтримував його концепції, вважаючи, що капітал – це частина майна власника, яка здатна приносити дохід. Однак А. Сміт продовжує розглядати створення нової вартості капіталу в його постійному русі, відходячи від думки Кене, що капітал можна поділити на дві частини. Згідно з трактуванням А. Сміта капітал створює свою вартість в процесі обігу, його можна поділити на дві частини, однак тільки одну з них (яка безпосередньо використовується в процесі обміну) можна розглядати як капітал [13].

Яскравим послідовником А. Сміта є відомий представник класичної політичної економії Д. Рікардо. Він детально досліджував питання розподілу багатства. На відміну від свого попередника він не розглядав капітал як прибуток, а ототожнював його з накопиченою працею. Д. Рікардо вказував, що «капітал є тією частиною багатства, яка зайнята у виробництві і складається з продовольства, одягу, інструмента, сировини, машин тощо, необхідних для приведення до дії праці» [3, с. 9–10].

Деякі німецькі та англійські економісти, говорячи про капітал, мали на увазі все накопичене багатство, тобто всі результати перевищення виробництва над споживанням. Наприклад, відомий економіст Дж. С. Міль запропонував свою теорію капіталу, в якій пов'язував працю і капітал, розвиваючи гіпотезу Д. Рікардо, та розглядав капітал як раніше накопичений запас продуктів, праці, що виникає у результаті заощадження та існує у постійному відтворенні. В своїй теорії Дж. Міль висунув чотири «фундаментальні теореми про капітал»: промисловість, обмежена капіталом; капітал є результатом заощаджень; капітал, що заощаджується, може бути спожитим; попит на споживчі товари не є попитом на працю.

Представниками ще однієї школи економічної думки – маржиналізму, які внесли значний вклад у розгляд капіталу, були Ж.-Б. Сей, Н. Сеніор, Ф. Бастіа, Дж. Мілль. Ці вчені під час розгляду капіталу багато в чому ґрунтувалися на поглядах представників класичної школи.

Ж.-Б. Сей, якого вважають засновником теорії факторів виробництва, в своїх роботах розглядав капітал як засіб створення нової вартості. В своєму «Трактаті політичної економії» він визначив капітал як суму цінностей, за рахунок яких підтримується виробництво та створюється будь-який інший дохід [11].

Д. С. Мілль в своїх вченнях поділяв думку А. Сміта. Він визначав капітал як функцію зберігання, стверджуючи, що «все, що необхідно для утримання та застосування праці людей... повинно бути спочатку накопичене шляхом зберігання, хтось повинен його виробити та утриматися від споживання».

Ще один етап економічної думки починає розвиватись у XIX ст. Його основоположниками були К. Маркс та Ф. Енгельс. На фоні зміни соціалістичної, соціал-демократичної та демократичної думки марксистки розглядають капітал не як вічний ресурс, а як ресурс, що використовується у виробничих відносинах, де і створює свою вартість [4]. Важливим здобутком К. Маркса був розгляд капіталу як самостійно зростаючої вартості, що функціонує у виробничому процесі. Згідно з цим підходом капітал проходить три стадії: виробничу, грошову і товарну, перетворюючись з однієї в іншу, він створює і нову вартість.

Засновник кембриджської школи маржиналізму А. Маршалл, аналізуючи сутність економічної категорії «капітал», виокремив дві її найважливіші складові: здатність виробляти і здатність нагромаджувати. А. Маршалл капіталом вважав ту частину багатства, яка виділяється на одержання доходу у формі грошей або придбання певних речей у сфері обігу.

Відповідно до проведених досліджень можна зазначити, що капітал може утворюватися лише у разі використання певних ресурсів у виробничому процесі. Але на сучасному етапі з виробничими та фінансовими ресурсами (земля, гроші, обладнання, матеріали, запаси та ін.) виникають нові нематеріальні ресурси (інформація, знання), серед яких провідне місце займає персонал організації. Ще У. Петті, визначаючи національне багатство Англії, оцінив матеріальне багатство та здійснив оцінку самого населення (його трудових навичок, кваліфікації, вправності). Такої ж думки дотримується Дж. Кларк. Він не заперечує предметної складової капіталу. Навпаки, Дж. Кларк наголошує, що капітал складається з засобів виробництва, котрі завжди конкретні і матеріальні. Водночас момент додає людського фактору у вигляді знайдених здібностей працівників. Дж. Кларк наполягає, що капітал ніколи не є якістю самої людини, а стверджує, що капітал є знаряддям в руках працюючої людини, за допомогою якого людство підкоряє і перетворює елементи природи [5, с. 106–107].

Наступний етап економічної думки починає Дж. Кейнс, різко протиставляючи себе всім ідеям класичної школи. Відтак найперше він на відміну від класиків розглядає капітал не як засіб рахунку, що накопичує свою вартість в процесі обміну, а як засіб тривалого користування, що може накопичувати свою цінність. Кейнс вважав, що необхідно аналізувати не реальну обмінну економіку, а інший тип господарства, який він назвав «грошова економіка». На його думку, в такій економіці капітал виконує свою самостійну роль та є мотивом для ухвалення рішення власником [1].

Необхідно зазначити, що сутність капіталу розглядалася й представниками неокенсіанської та неокласичної теорії. Зокрема, П. Самуельсон розглядає капітал не тільки як продукт праці та складову витрат виробництва, але і як фактор особливого роду і стверджує, що за умов приватної власності капітал є основою стихійного розвитку, підвладною лише ринковим силам, тоді як за суспільної власності держава визначає правила його розподілу, а тому він втрачає основну якість – стимулювати розвиток. Тобто капітал – це багатство, яке є результатом попередньо затраченої праці, перебуває у приватній власності і дає дохід. Якщо він не відповідає цим вимогам, то перестав забезпечувати стабільне динамічне зростання економіки [4, с. 440].

У 1977 р. Дж. Стіглер і Г. Беккер запропонували поняття «споживчого капіталу», за допомогою якого вони намагалися пояснити звички, захоплення і при-

хильності споживачів, чим не відміняли існування постійних, стійких споживчих переваг. Їх аргументація ґрунтувалась на неявному припущенні, що для кожного виду діяльності можуть бути знайдені особливі форми капіталу [7].

Ф. Модільяні та М. Міллер у своїх працях розглядали структуру капіталу: всі джерела фінансування можна умовно поділити на два типи: пайові і боргові. Пайові джерела фінансування охоплюватимуть звичайні голосуючі акції, а боргові – всі типи банківських кредитів, всі типи облігацій і всі гібридні цінні папери. Капіталом вважали фізичні активи, якими володіє організація [9].

Паралельно із формуванням світової економічної думки відбувалося становлення української та російської економічної теорії. Українські та російські вчені також досліджували основні економічні поняття та категорії, зокрема і капітал. Наприклад, М. Чернишевський розглядає капітал як продукт праці, який слугує виробництву. Відтак капіталом стають і продукти харчування робітника, зайнятого у виробництві. Отже, Чернишевський визначив у капіталі соціальну характеристику як суспільний фонд виробництва, тобто та частина суспільного продукту, що її суспільство виокремлює для вигідного виробництва й вигідного споживання [3, с. 282].

Інший представник російської економічної думки О. І. Чупров, підтримуючи думку Мальтуса та Сеніора розглядав капітал як результат ощадливості.

Український учений Т. Степанов у трактуванні категорії капітал наслідував А. Сміта. Під цим поняттям він фактично розумів засоби виробництва, хоч і застерігав проти однобічного його розуміння. Капіталом, писав Т. Степанов, продукти стають залежно від вживання, якщо дають прибуток, а не використовуються для власного вжитку.

М. Бунге аналізував капітал як самостійну продуктивну силу, яка є результатом накопичення продуктів праці та природи.

Г. Цехановський трактував категорію капіталу як комбінацію предметів, матеріалів тощо, які стимулюють виробництво. Причиною виникнення капіталу є збереження, утримання людей від поточного споживання заради майбутніх вигод.

А. Антонович визначив капітал як один із факторів виробництва й водночас як самостійне джерело цінності [3, с. 329].

За сучасними уявленнями, зокрема на думку американських вчених К. Макконнелла та С. Брю, капітал – це створені людиною ресурси, які використовуються для виробництва товарів та надання послуг, товари, які безпосередньо не задовольняють потреби людей, інвестиційні товари, засоби виробництва [8, с. 773].

Отже, наукове пізнання капіталу невід'ємне від історичної еволюції економічної думки. Розглянувши історичні підходи до визначення сутності поняття «капітал», можна зробити висновок, що залежно від етапів суспільного розвитку та міри пізнання економічних процесів і явищ змінювалися погляди науковців на його сутність. Основні, розглянуті періоди розвитку економічної теорії та визначення капіталу представлені в таблиці 1.

Розглянувши історичні підходи до визначення сутності поняття «капітал», можна зробити висновок, що залежно від етапів суспільного розвитку та міри пізнання економічних процесів і явищ змінювалися погляди науковців на його сутність. Сучасні економічні дослідження доповнюють історичне бачення змісту поняття «капітал», проте намагання науковців сформуванню власне визначення цього терміну спричиняють виникнення різних течій та позицій стосовно його розуміння.

У сучасних працях, в яких досліджуються проблеми сутності й використання капіталу, пропонуються два погляди: 1) капітал як сума грошових та інших платіжних коштів для забезпечення засобів виробництва; 2) капітал як «предметна» форма.

Таблиця 1

Еволюція поняття «капітал» на різних етапах економічної думки

Етап розвитку економічної думки	Представники шкіл	Визначення капіталу
Класична політична економія	А. Сміт, Д. Рікардо, У. Петті	Капітал – безперервно примножувальна себе вартість. Капітал – це засоби виробництва, накопичена праця. Провели розподіл капіталу на основний і оборотний.
	К. Маркс, Ф. Енгельс	Капітал – це суспільні відносини, вартість, що самопримножується, причина зростання вартості – неоплачена чужа праця.
Докапіталістичний період	Т. Мен, А. Серра, А. Монкретьєн	Капітал – це гроші. Головне джерело прибутку капіталу – оборот у зовнішній торгівлі.
Неокласична політична економія	Е. Бем-Баверк, Ф. Візер	Ввели фактор часу у визначення капіталу. Дохід на капітал – це винагорода за відмову від задоволення тимчасових потреб в цей момент заради майбутнього
	У. Парето, Л. Вальрас	Капітал – це результати минулої праці, які мають вартість, збільшуючи продуктивність праці і землі в цей момент. Джерело прибутку – рідкість капіталу
	А. Маршалл, А. Пігу	Капітал – це частина людського багатства, спрямована на привласнення за допомогою торговельно-промислової діяльності. Попит на капітал виникає унаслідок його продуктивності. Виникнення доходу на капітал пов'язане з очікуваннями і очікуваним ризиком.
	Дж. Кларк	Капітал – це сума активного і виробничого багатства, що складається з матеріальних засобів виробництва
	Дж. Кейнс	Капітал – багатство, здатне приносити більший дохід, ніж у разі його альтернативного використання – збереження в грошовій формі. Умова перетворення багатства в капітал – перевищення доходу над відсотком.
	М. Фрідмен, Дж. Хікс, П. Лоффер	Капітал – товари виробничого призначення. Капітал – це грошова сума, використана в господарських операціях з метою отримання доходу.
	Е. Хансен, Дж. Робінсон	Капітал – засоби виробництва. Джерело прибутку – фізична сутність капіталу, підприємництво, ризик.

Джерело: складено за матеріалами [3, 4, 5, 8, 9, 11, 13]

До прихильників «грошової» характеристики капіталу можна віднести низку українських вчених. Критикуючи речовий підхід до визначення капіталу, Г. Климко вказує: «Багато дослідників вважають, що капітал – це сукупність засобів виробництва, які приносять дохід їхньому власникові. Перелічені підходи до визначення капіталу дещо односторонні і пов'язують цю категорію з сукупністю речових факторів виробництва. Вони звертають увагу на речову форму капіталу, хоча навіть і з цього боку не врахована така частина капіталу, як грошовий капітал, який ніяк не можна ототожнити із засобами виробництва і який призначається для придбання факторів виробництва, забезпечення безперервності руху капіталу у сферах виробництва та обігу» [6, с. 98].

Розглядаючи цю проблему, Т. Момот чітко відокремлює поняття засобу від капіталу на прикладі його оборотної частини. Під оборотним капіталом вона розуміє «фінансові ресурси, що інвестуються в кожному виробничо-комерційному циклі для створення виробничих оборотних фондів і купівлі робочої сили, які в процесі кругообороту постійно переходять з однієї функціональної форми в іншу, водночас

створюючи фонди обігу, і які відшкодовуються у грошовій формі в кінці кожного циклу кругообороту, забезпечуючи цим із основним капіталом безперервність процесу виробництва й реалізації продукції» [10, с. 9].

Подібні погляди зауважено в працях І. Бланка, Ю. Воробйова, З. Дрогомирецької, І. Зятковського, О. Мертенса, В. Селезньова та ін. Прихильниками зазначених поглядів цілком можна вважати відомі американські науковці. Під категорією «капітал» Ю. Брігхем і Л. Гапенські розуміють: «... всі джерела засобів, що використовуються для фінансування активів і операцій фірми». «Будь-які операції, що приносять прибуток фірмі неможливо реалізувати без активів розміщених в лівій частині балансу (Актив), які, відповідно повинні бути профінансованими за рахунок джерел, вказаних у правій частині балансу (Пасив)» [2, с. 34].

Отже, більшість вчених дотримуються «грошової» концепції сутності капіталу. Проте є прихильники й «предметної» сутності капіталу. Наприклад, вчені К. Ховард і Є. Коротков визначають його як: «... всі знаряддя праці, а також будівлі і споруди, які

Таблиця 2

Класифікація капіталу підприємства

Дослідник	Види капіталу	Визначення
Ф. Кене	Первісні аванси	Витрати на інвентар, худобу, що використовуються тривалий час – 10 років.
	Щорічні аванси	Витрати на насіння і робочу силу, що використовуються упродовж року.
А. Сміт	Основний	Це капітал, що тривало використовується, не залучається до сфери обігу, довгий час не змінює власника – машини і знаряддя праці, споруди і будинки, земля, корисні здібності усіх членів суспільства.
	Оборотний	Продовольчі товари, матеріали і готові вироби, гроші, тобто такий вид капіталу, що постійно перебувають в обігу і приносять прибуток під час переходу його з рук одного власника в руки іншого.
Д. Рікардо	Основний	Під час віднесення капіталу до основного або оборотного необхідно враховувати, за який термін зношується капітал і як часто він потребує ресурсів для відтворення. Зокрема, Д. Рікардо зазначав, що є велика різниця у часі, упродовж якого різні капітали слугують суб'єктам
	Оборотний	
К. Маркс	Постійний	Вартість засобів виробництва, що могла бути перенесена на готовий продукт тільки працею робітника, завдяки якій він здатен створити нову вартість, що є більшою за вартість його робочої сили.
	Змінний	Змінна частина капіталу, завдяки якій утворюється додана вартість, що авансується у робочу силу.
А. Маршалл	Основний	До капіталу належать також знання, організаційні здібності та відповідні виробничі та державні утворення.
	Оборотний	
Е. Бем-Баверк	Приватний	Сукупність засобів, що призначені для придбання різних благ.
	Суспільний (виробничий)	Виробничі споруди, сировина, обігові ресурси, транспортні засоби.
В. Радаєв	Економічний	Грошовий (фінансові засоби), виробничий (засоби виробництва), товарний (готові продукти).
	Фізичний, культурний, людський, соціальний, адміністративний, політичний, символічний.	
В. В. Баліцька	Власний,	Залежно від джерел формування
	Позичковий (залучений)	
	Основний	Залежно від способу обороту та перенесення вартості
	Оборотний	
	Довгостроковий	Залежності від терміна залучення
	Короткостроковий	
	Грошовий	Залежно від особливостей зміни форм кругообігу
	Виробничий	
Товарний		
Реальний	Обслуговує рух виробничого капіталу	
Фіктивний	Капітал у цінних паперах	
Ю. Н. Воробьев	Фінансовий, матеріальний і нематеріальний	

Джерело: складено за матеріалами [3, 4, 8, 13]

використовуються в процесі виробництва продукції» [14, с. 93].

Більшість сучасних економістів-фінансистів розглядають «капітал», «фінансовий капітал» як синонім фінансових ресурсів. Це характерно для науковців України і для фахівців з інших країн СНД.

С. В. Моїсєєв і В. І. Терьохін вважають, що фінансовий капітал – це фінансові кошти підприємства, відображені в пасиві його бухгалтерського балансу. Водночас фінансовий капітал поділяється на власний, тобто сформований за рахунок власних джерел фінансових ресурсів, і позиковий, формування якого здійснюється за рахунок позикових фінансових джерел.

В. В. Селезньов пропонує таке визначення капіталу: «Фінансові ресурси, що використовуються на розвиток виробничого процесу (купівля сировини, товарів та інших предметів праці, робочої сили, інших елементів виробництва), є капітал у його грошовій формі» [12, с. 56].

І. А. Бланк, розглядаючи капітал з позиції фінансового менеджменту, формулює його визначення так: «Капітал підприємства характеризує загальну вартість коштів у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестованих у формування його активів» [1, с. 34].

І. Н. Яремко визначає капітал так: «категорія динамічна, і найбільш мобільним його елементом та одним з основних джерел поповнення є грошовий потік, що генерується підприємством [15, с. 160].

Існування різних підходів щодо суті капіталу може бути спричинено складністю і багатогранністю цієї категорії, еволюцією економічних систем, об'єктивними змінами в економіці країни і світу, різними позиціями, з яких розглядають це питання.

Формування нових теоретичних поглядів на капітал зумовлюється економічним розвитком суспільства, розглядом його сутності в контексті створення і функціонування підприємницьких структур різних форм власності й господарювання, існуванням багатоаспектних взаємозв'язків реального і фінансового секторів економіки, виявом його неоднозначної ролі на макро- і мікроекономічному рівнях. Сутнісні характеристики капіталу істотно змінювалися залежно від розвитку суспільства та виробництва, тому розвивалася й уточнювалася класифікація капіталу, тобто під загальним поняттям капіталу дослідники розуміли різні його види. Узагальнення класифікації капіталу підприємства наведено у таблиці 2.

Висновки. На основі викладеного матеріалу можна стверджувати, що капітал є не лише джерелом покриття активів підприємства, а й основою господар-

ської діяльності підприємства. Необхідність вивчення сутності та особливостей капіталу пояснюється тим, що від професійного й ефективного використання капіталу залежить подальша господарська діяльність підприємств. Капітал взаємопов'язаний з такими економічними параметрами господарської діяльності, як: прибутковість, рентабельність, фінансова стійкість.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Бланк И. А. Управление использованием капитала / И. А. Бланк. – К. : Ника-Центр, 2002. – 656 с.
2. Бриггем Ю. Финансовый менеджмент / [Ю. Бриггем, Л. Гапенски]; пер. с англ., под ред. В. В. Ковалева. – СПб.: Экономическая школа, 1998. – 497 с.
3. Історія економічної думки : [навч. посіб.] / Л. Я. Корнійчук та ін. – К. : «Фенікс», 1996. – 416 с.
4. Історія економічних учень : у 2 ч. / за ред. В. Д. Базилевича. – К. : Знання, 2005. – Ч. 1. – 567 с.
5. Кларк Дж. Б. Распределение богатства / Дж. Б. Кларк. – М. : Гелиос АРБ, 2000. – 368 с.
6. Климко Г. Н. Основы экономической теории: политекономический аспект / Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко. – К. : Вища школа, 1997. – 743 с.
7. Лауреаты Нобелевской премии : [энциклопедия]: в 2 т. / [Кен Р. Арнолд, М. Дж. Берема, Р. Доэл и др.] ; пер. с англ. с доп. Н. Н. Алипов, Е. М. Волкова, Е. З. Година и др. – М. : Прогресс, 1992. – Т. 1 : А–Л. – 1992. – 776 с.; Т. 2 : М–Я. – 1992. – 862 с.
8. Макконнелл К. Р. Экономикс: принципы, проблемы и политика / [К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю] ; пер. с англ. 11-го изд. – К. : Харьков-Демос, 1993. – 785 с.
9. Модильяни Ф. Сколько стоит фирма? Теорема MM / [Ф. Модильяни, М. Миллер] ; пер. с англ. А. М. Семенова. – М. : Дело, 1999. – 272 с.
10. Момот Т. В. Формування механізму управління оборотним капіталом підприємства (на прикладі підприємств будівельної галузі): автореф. дис... канд. екон. Наук : 08.07.03. / Т. В. Момот. – Х. : ХДАМГ, 1999. – 21 с.
11. Сэй Ж.-Б. Трактат по политической экономии / Ж.-Б. Сэй. Экономические софизмы; Экономические гармонии / Ф. Бастия; [сост., вступ. ст. и коммент. М. К. Бункиной и А. М. Семенова]. – М. : Дело ; Акад. нар. хоз-ва при Правительстве Рос. Федерации, 2000.
12. Селезнев В. В. Основы рыночной экономики Украины. Власть. Право. Предпринимательство. Финансы. Налоги. Маркетинг. Менеджмент. Торговля. Реклама : [учебное пособие] / В. Селезнев. – 2-е изд., доп. и перераб. – К. : А. С. К., 2002. – 655 с.
13. Смит А. Исследования о природе и причинах богатства народов // Антология экономической классики / А. Смит. – М. : Эконом, 1993. – Т. 1. – С. 79–396.
14. Ховард К. Принципы менеджмента: управление в системе цивилизованного предпринимательства : [уч. пособие] / К. Ховард, Э. Коротков. – М. : ИНФРА-М, 1996. – 224 с.
15. Яремко І. Н. Управління капіталом підприємства: економічний і фінансовий інструментарій : [монографія] / І. Н. Яремко. – Львів: Каменяр, 2006. – 176 с.